

ความสัมพันธ์พิเศษระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวันภายใต้หลักการจีนเดียว*

สิทธิพล เครือรัฐติกาล**

วรศักดิ์ มหัทธโนบล

“ไต้หวันมีบุญคุณอย่างยิ่งต่อสิงคโปร์ โดยเฉพาะอดีตประธานาธิบดีเจียงจิงกั๋วที่ช่วยให้สิงคโปร์มีสถานที่ฝึกทหาร เราไม่อาจลืมหนี้บุญคุณได้ เราชำระหนี้บุญคุณเท่าที่เราใช้ไปและไม่ได้ชำระเกินแม้แต่ดอลลาร์เดียว มันคือความสัมพันธ์พิเศษ”

นายกรัฐมนตรีลี กวน ยิวของสิงคโปร์

กล่าวต่อนายกรัฐมนตรีหลี่ เฝิงของจีนเมื่อ ค.ศ. 1990

(Lee, 2011, pp. 633-634)

บทนำ

สิงคโปร์เป็นประเทศที่มีขนาดเล็กที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และมีประชากรจำนวน 3 ใน 4 เป็นคนเชื้อสายจีน จนเคยเป็นที่หวาดระแวงของประเทศเพื่อนบ้านในยุคสงครามเย็นว่าเป็น “ประเทศจีนที่สาม” (The Third China) ที่อาจเป็นแนวร่วมของสาธารณรัฐประชาชนจีนในการส่งออกการปฏิวัติสังคมนิยม แต่เมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงแล้วจะพบว่าสิงคโปร์มีแนวนโยบายต่อจีนในลักษณะพิเศษ กล่าวคือ ขณะที่ประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุคสงครามเย็นเลือกที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลใดรัฐบาลหนึ่งระหว่างรัฐบาลของสาธารณรัฐประชาชนจีนบนแผ่นดินใหญ่กับรัฐบาลของสาธารณรัฐจีนบนเกาะไต้หวัน สิงคโปร์ซึ่งมีความร่วมมือทางการทหารกับไต้หวันกลับเลือกที่จะไม่สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลจีนหรือไต้หวันเลย แต่กระนั้น สิงคโปร์ก็มีความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการที่ค่อนข้างดีกับทั้งสองฝ่ายตลอดทศวรรษ 1970 และ 1980 ดังจะเห็นได้จากการที่ลี กวน ยิว (Lee Kuan Yew 李光耀) นายกรัฐมนตรีของสิงคโปร์กลายเป็นมิตรที่สนิทสนมกับทั้งเติ้งเสี่ยวผิง (邓小平) ผู้นำสูงสุดของจีนและเจียงจิงกั๋ว (蒋经国) ประธานาธิบดีของไต้หวัน แม้ว่าในที่สุดแล้วสิงคโปร์ได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อ ค.ศ. 1990 หากแต่ความร่วมมือด้านการทหารกับไต้หวันก็ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบันโดยที่จีนเองก็รับทราบ ต่างจากประเทศ

* งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งในชุดโครงการวิจัยเรื่อง “ความร่วมมือนานาชาติกับความมั่นคงของมนุษย์” โดยได้รับการสนับสนุนจากโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (HS1069A-56) และผู้เขียนขอขอบคุณคุณสิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์ คุณกอบปรักุศล นีละไพจิตร และคุณชานันท์ ยอดหงษ์ ที่เป็นธุระจัดหาเอกสารบางชิ้นเพื่อประกอบการเขียนบทความนี้

** อาจารย์ประจำวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อื่นๆ ที่เมื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนแล้วจะต้องจำกัดความสัมพันธ์กับไต้หวันให้อยู่แต่เฉพาะในด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม วิชาการ และความช่วยเหลือเพื่อมนุษยธรรมเท่านั้น

บทความนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์พิเศษระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวันมีจุดกำเนิดมาจากความช่วยเหลือด้านการทหารของไต้หวันและมิตรภาพส่วนตัวของผู้นำทั้งสองฝ่าย ซึ่งช่วยบรรเทาสถานะล่อแหลมต่ออันตราย (vulnerability) ของประเทศที่เกิดใหม่ในยุคสงครามเย็นอย่างสิงคโปร์ลงไปได้อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ดังกล่าวเริ่มประสบปัญหานับตั้งแต่กลางทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา อันเป็นผลมาจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ (1) การเติบโตของประชาธิปไตยในไต้หวันที่น่าไปสู่กระแสการเรียกร้องเอกราชจนเกิดความตึงเครียดกับจีน และขัดกับผลประโยชน์ของสิงคโปร์ที่สนับสนุนการรักษาสถานะเดิม (status quo) ของสองฝั่งช่องแคบไต้หวันเอาไว้เพื่อให้เกิดสถานะแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีเสถียรภาพ และ (2) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นระหว่างสิงคโปร์กับจีนซึ่งทำให้สิงคโปร์มีแนวโน้มที่จะโอนอ่อนตามแรงกดดันของจีนในประเด็นเกี่ยวกับไต้หวันมากยิ่งขึ้น สถานการณ์ข้ามช่องแคบไต้หวันและท่าทีของจีนจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะกำหนดทิศทางของความสัมพันธ์ระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวันในอนาคต

สถานะแวดล้อมด้านนโยบายต่างประเทศของสิงคโปร์กับจุดยืนต่อจีนและไต้หวัน

งานศึกษาของ Ganesan (2543) Leifer (2000) และ Huxley (2006) ได้ชี้ให้เห็นตรงกันว่า สิงคโปร์ตกอยู่ภายใต้ “สถานะล่อแหลมต่ออันตราย” (vulnerability) มาตั้งแต่ก่อตั้งประเทศ กล่าวคือ สิงคโปร์ได้สิทธิในการปกครองตนเองจากอังกฤษและมีการเลือกตั้งเมื่อ ค.ศ. 1959 โดยมีลี้กวนยิวจากพรรคกิจประชาชน (People's Action Party – PAP) เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรก ต่อมาในเดือนกันยายน ค.ศ. 1963 สิงคโปร์พร้อมด้วยอาณานิคมของอังกฤษอีก 2 แห่งคือ ซาราวัก (Sarawak) และบอร์เนียวเหนือ (northern Borneo) หรือซาบাহ์ (Sabah) ได้เข้าร่วมกับสหพันธรัฐมาลายา (The Federation of Malaya) และตั้งชื่อประเทศใหม่ว่า “สหพันธรัฐมาเลเซีย” (The Federation of Malaysia) อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างสิงคโปร์กับรัฐบาลที่กรุงกัวลาลัมเปอร์เป็นไปอย่างไม่ราบรื่น ซึ่งเป็นผลมาจากความตึงเครียดทางเชื้อชาติระหว่างประชากรส่วนใหญ่ของสิงคโปร์ที่เป็นคนเชื้อสายจีนกับประชากรส่วนใหญ่บนคาบสมุทรมลายูที่เป็นชาวมลายู ในที่สุดเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ. 1965 สิงคโปร์จึงได้แยกตัวออกจากสหพันธรัฐมาเลเซียอย่างเป็นทางการ หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าเอกราชของสิงคโปร์เกิดขึ้นท่ามกลางบาดแผลในความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านทางทิศเหนือ

ขณะเดียวกัน ประเทศเอกราชใหม่อย่างสิงคโปร์ก็ต้องเผชิญหน้ากับความไม่เป็นมิตรของประธานาธิบดีซูการ์โน (Sukarno) แห่งอินโดนีเซียซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านขนาดใหญ่ทางทิศใต้ กล่าวคือ ซูการ์โนมองว่าอังกฤษยังคงพยายามรักษาลัทธิจักรวรรดินิยมของตนในเอเชียตะวันออกเฉียง

ได้เอาไว้ด้วยการทำข้อตกลงด้านความมั่นคงกับสหพันธรัฐมาลายาเมื่อ ค.ศ. 1957 และเพื่อเป็นการตอบโต้อังกฤษที่สนับสนุนให้มีการจัดตั้งสหพันธรัฐมาเลเซียขึ้นใน ค.ศ. 1963 ชูการ์โนจึงประกาศ "นโยบายเผชิญหน้า" (Confrontasi) กับมาเลเซียเฉกเช่นที่เขาทำกับเนเธอร์แลนด์ในกรณีของอีเรียน จายา (Irian Jaya) เมื่อ ค.ศ. 1960 และการแยกตัวเป็นเอกราชของสิงคโปร์ใน ค.ศ. 1965 ก็มีได้ช่วยให้เขามีทัศนคติที่ดีขึ้น เพราะชูการ์โนยังคงมองว่าสิงคโปร์เป็นที่มั่นสำคัญของจักรวรรดินิยมและศูนย์รวมของคนเชื้อสายจีนที่เปรียบเสมือนตัวปรสิติ (Leifer, 2000, p. 72)

สัดส่วนของประชากรก็เป็นปัจจัยที่ท้าทายความมั่นคงภายในและภายนอกของสิงคโปร์อยู่ไม่น้อย สิงคโปร์มีประชากรเชื้อสายจีนร้อยละ 76.5 เชื้อสายมาเลย์ร้อยละ 14.8 เชื้อสายอินเดียและศรีลังการ้อยละ 5.5 และที่เหลือเป็นชนเชื้อสายอื่นๆ (Ganesan, 2543, น. 194) ปัจจัยดังกล่าวนอกจากจะทำให้สิงคโปร์ไม่อาจสร้างเอกลักษณ์ประจำชาติได้แล้ว ยังก่อให้เกิดความตึงเครียดทางเชื้อชาติอีกด้วย โดยเฉพาะความไม่พอใจของคนเชื้อสายมาเลย์ทั้งที่อาศัยอยู่ในสิงคโปร์และที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของมาเลเซียและอินโดนีเซียซึ่งมองว่าคนเชื้อสายจีนมีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงกว่าพวกตน จนมีการเปรียบเทียบในทำนองที่ว่าคนเชื้อสายจีนในสิงคโปร์ยืนอยู่ท่ามกลางความไม่เป็นมิตรของโลกมาเลย์ เช่นเดียวกับที่ชาวยิวในอิสราเอลที่ถูกห้อมล้อมด้วยโลกอาหรับที่เป็นศัตรู (Leifer, 2000, p. 64)

แม้ว่าสิงคโปร์จะมีที่ตั้งอยู่บนจุดยุทธศาสตร์ที่เชื่อมมหาสมุทรอินเดียกับมหาสมุทรแปซิฟิก แต่ในอีกมุมหนึ่งต้องถือว่ามีความอากัปกิริยาทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรที่จำกัด สิงคโปร์เป็นเกาะที่มีพื้นที่ขนาดเล็กเพียงราว 600 ตารางกิโลเมตร และต้องติดต่อกับโลกภายนอกโดยอาศัยน่านน้ำและน่านฟ้าของมาเลเซียกับอินโดนีเซียซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ไม่ค่อยเป็นมิตรนัก ข้อจำกัดของพื้นที่ทำให้สิงคโปร์ไม่อาจตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานในชีวิตประจำวันของประชาชนจนต้องพึ่งพาการนำเข้าอาหารและน้ำจืดจากประเทศเพื่อนบ้านเป็นอย่างสูงโดยเฉพาะจากมาเลเซีย (Ganesan, 2543, น. 201) และหากเกิดสงคราม ประชาชนชาวสิงคโปร์จะไม่มีสถานที่สำหรับอพยพหลบภัยและเสี่ยงที่จะถูกโจมตีจนได้รับบาดเจ็บได้ง่ายมาก (Huxley, 2006, p. 144)

รัฐบาลสิงคโปร์ได้ศึกษาประสบการณ์ด้านการป้องกันประเทศจากสวีเดนและสวิตเซอร์แลนด์และสวีเดน ซึ่งมีประชกรน้อยและตั้งอยู่ใกล้กับประเทศมหาอำนาจที่มีประชากรและพื้นที่มากกว่า จนมีการประกาศแนวคิดที่เรียกว่า "การป้องกันแบบเบ็ดเสร็จ" (Total Defence) เมื่อ ค.ศ. 1984 อันประกอบไปด้วยการป้องกันใน 5 ด้าน ได้แก่ (1) การป้องกันทางทหาร (Military Defence) หมายถึง การเตรียมกองทัพให้พร้อมรับมือกับภัยคุกคามรูปแบบต่างๆ (2) การป้องกันทางพลเรือน (Civil Defence) หมายถึง การเตรียมพร้อมตลอดเวลาสำหรับประชาชนในยามฉุกเฉิน ทั้งการปฐมพยาบาล การอพยพหลบภัย รวมทั้งการเตรียมสิ่งจำเป็นในยามวิกฤต เช่น เลือด น้ำดื่ม อาหาร เป็นต้น (3) การป้องกันทางเศรษฐกิจ (Economic Defence) การทำให้ประเทศมีความสามารถด้านการแข่งขันท่ามกลางความ

เปลี่ยนแปลง การทำให้ระบบเศรษฐกิจดำเนินไปได้แม้ในยามวิกฤต และการรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อให้สิงคโปร์เป็นประเทศที่น่าอยู่สำหรับคนรุ่นต่อไป (4) การป้องกันทางสังคม (Social Defence) หมายถึง การสร้างความกลมเกลียวระหว่างประชาชนในสิงคโปร์ที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา และ (5) การป้องกันทางจิตวิทยา (Psychological Defence) หมายถึง การทำให้ประชาชนในสิงคโปร์รักและภูมิใจในประเทศของตน รวมทั้งมีความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง (What is Total Defence, 2010, Jan 15)

ปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นมีอิทธิพลต่อการกำหนดท่าทีของสิงคโปร์ต่อจีนและไต้หวันในลักษณะที่แตกต่างไปจากประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กล่าวคือ ในเวลาที่สิงคโปร์แยกตัวออกมา มาเลเซียเมื่อ ค.ศ. 1965 พม่า ลาว เวียดนามเหนือ กัมพูชา และอินโดนีเซียต่างมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ขณะที่ไทย เวียดนามใต้ มาเลเซีย และฟิลิปปินส์มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวัน แต่สิงคโปร์กลับเลือกที่จะไม่สถาปนาความสัมพันธ์ดังกล่าวกับจีนหรือไต้หวันเลย ทั้งนี้ด้วยเหตุผลสำคัญ 2 ประการ คือ (1) ประชากรเชื้อสายจีนในสิงคโปร์มีผู้ที่สนับสนุนพรรคกัวหมินตั้งและพรรคคอมมิวนิสต์จีน การจะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลจีนหรือไต้หวันย่อมนำมาซึ่งความแตกแยกในหมู่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ (Rau, 1974, pp. 156-157, 286) และ (2) การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนจะทำให้ประเทศเพื่อนบ้านมองสิงคโปร์ด้วยความหวาดระแวงมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลมาเลเซียซึ่งกังวลเกี่ยวกับความช่วยเหลือของจีนที่ให้แก่พรรคคอมมิวนิสต์มลายา (The Communist Party of Malaya) ในการทำสงครามกองโจรเพื่อ “ปลดปล่อย” คาบสมุทรมลายู ขณะที่รัฐบาลอินโดนีเซียในสมัยประธานาธิบดีซูฮาร์โต (Suharto) ก็ตั้งข้อสงสัยว่าจีนอยู่เบื้องหลังความพยายามในการก่อรัฐประหารในกรุงจาการ์ตาเมื่อวันที่ 30 กันยายน ค.ศ. 1965 จนนำไปสู่การตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม ค.ศ. 1967 ด้วยเหตุนี้สิงคโปร์จึงต้องระมัดระวังไม่ให้ประเทศเพื่อนบ้านเข้าใจผิดว่าตนเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของจีน (Ganesan, 2543, น. 197) ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วลี้กวนยิวก็มองพรรคคอมมิวนิสต์มลายาซึ่งมีพรรคคอมมิวนิสต์จีนให้การสนับสนุนว่าเป็นภัยคุกคามต่อสิงคโปร์เช่นเดียวกัน

ข้อที่น่าสังเกตก็คือ แม้จะมีได้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต แต่สิงคโปร์ก็ตระหนักดีว่าจีนเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงของภูมิภาคเอเชียซึ่งไม่อาจจะเลยความสำคัญไปได้ สิงคโปร์จึงมีท่าทีให้การรับรองจีนโดยนัย (tacit recognition) มาตั้งแต่เริ่มเป็นเอกราช ดังปรากฏในแถลงการณ์ของอาบู บาการ์ บิน ปาวันชี (Abu Bakar bin Pawanchee) ทูตสิงคโปร์ประจำองค์การสหประชาชาติเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1965 ที่ระบุชัดเจนว่าสิงคโปร์สนับสนุนให้จีนเข้าเป็นสมาชิกของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติแทนที่ไต้หวัน (Extract from statement, 1968, p. 150) แต่ในแถลงการณ์เดียวกันก็ระบุว่า ไต้หวันควรมีสติธิในการกำหนดการปกครองของตนเอง (self-

determination) ว่าจะเข้าร่วมกับจีนหรือไม่ และหากต้องการแยกเป็นอิสระ ได้หวันก็ควรได้รับสิทธิในการเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ (Extract from statement, 1968, p. 150) และแม้ว่าใน ค.ศ. 1971 สิงคโปร์จะเป็นหนึ่งในประเทศที่ลงคะแนนเสียงสนับสนุนจีนจนทำให้จีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติได้สำเร็จ รวมทั้งเน้นย้ำนโยบายจีนเดียวที่ระบุว่าปัญหาได้หวันเป็นกิจการภายในของจีน แต่ผู้แทนถาวรของสิงคโปร์ประจำองค์การดังกล่าวก็ไม่ลืมที่จะเน้นย้ำว่าประชาชนบนเกาะได้หวันควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวด้วย (Lee, 2011, p. 577) สอดคล้องกับข้อสังเกตของ Ganesan (2543) ที่ว่าสภาวะล่อแหลมต่ออันตรายที่สิงคโปร์ต้องเผชิญได้ทำให้มีแนวโน้มที่สิงคโปร์จะเห็นอกเห็นใจประเทศเล็ก โดยมองว่าการที่ประเทศใหญ่คุกคามบูรณภาพทางดินแดนของประเทศเล็กนั้นเป็นเรื่องที่ให้อภัยไม่ได้ในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (p. 190)

ความสัมพันธ์พิเศษระหว่างสิงคโปร์กับได้หวันในปลายทศวรรษ 1960 ถึงต้นทศวรรษ 1990

การก่อตั้งประเทศภายใต้สภาวะล่อแหลมต่ออันตรายทำให้สิงคโปร์ให้ความสำคัญกับการพัฒนากองทัพเป็นอย่างยิ่ง โดยในขั้นแรกสิงคโปร์พยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งระหว่างประเทศด้วยการขอความช่วยเหลือทางการทหารจากประเทศที่เป็นสมาชิกขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Aligned Movement – NAM) แต่ทั้งนายกรัฐมนตรีลัล บาฮาดูร์ ศาสตรี (Lal Bahadur Shastri) แห่งอินเดีย และประธานาธิบดีนัสเซอร์ (Nasser) แห่งอียิปต์ต่างปฏิเสธคำขอของสิงคโปร์ (Lee, 2011, p. 15) ทำให้ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1965 สิงคโปร์จึงเริ่มรับความช่วยเหลือทางการทหารจากอิสราเอล แต่ความช่วยเหลือดังกล่าวก็มีข้อจำกัดที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ (1) อิสราเอลสามารถให้ความช่วยเหลือได้เฉพาะการส่งเจ้าหน้าที่มาจัดระบบกองทัพสิงคโปร์เท่านั้น แต่ไม่อาจเอื้อเพื่อสถานที่สำหรับให้ทหารสิงคโปร์ใช้ในการฝึกฝนได้เนื่องจากอิสราเอลเองก็มีข้อจำกัดด้านพื้นที่ และ (2) ความร่วมมือกับอิสราเอลนำมาซึ่งความไม่พอใจของประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซียและอินโดนีเซียซึ่งมีประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิมและมีจุดยืนเข้าข้างโลกอาหรับในความขัดแย้งกับอิสราเอล และเมื่อรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีฮาโรลด์ วิลสัน (Harold Wilson) แห่งอังกฤษประกาศเมื่อ ค.ศ. 1968 ว่าจะถอนทหารออกจากทิศตะวันออกของคลองสุเอซ (ซึ่งหมายถึงทวีปเอเชีย) ให้หมดภายใน ค.ศ. 1971 สิงคโปร์ก็ยิ่งเห็นความจำเป็นที่จะต้องพัฒนากองทัพของตนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จนนำไปสู่ความร่วมมือทางการทหารกับได้หวัน

ความสัมพันธ์พิเศษระหว่างสิงคโปร์กับได้หวันมีจุดเริ่มต้นใน ค.ศ. 1967 เมื่อได้หวันส่งเจ้าหน้าที่ระดับสูงมาพบโก๊ะเก็งสวี (Goh Keng Swee 吴庆瑞) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและกลาโหมของสิงคโปร์พร้อมกับข้อเสนอที่จะช่วยสิงคโปร์พัฒนากองทัพโดยแลกกับการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต ข้อเสนอดังกล่าวแม้จะตรงกับความต้องการอย่างยิ่งยวดของสิงคโปร์ที่จะ

พัฒนากองทัพให้มีประสิทธิภาพ แต่สิงคโปร์ก็ไม่ยินยอมที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวัน และยินยอมให้มีเฉพาะความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเท่านั้น จนมีการตั้ง “สำนักงานผู้แทนการค้าแห่งสาธารณรัฐจีน” (中华民国商务代表办事处) ในสิงคโปร์เมื่อ ค.ศ. 1969 โดยสิงคโปร์เน้นย้ำว่าการเปิดสำนักงานดังกล่าวมิใช่การรับรองรัฐหรือรัฐบาล ณ กรุงไทเปแต่อย่างใด (Lee, 2011, p. 559)

ภายหลังจากที่ไต้หวันสูญเสียที่นั่งในองค์การสหประชาชาติให้แก่จีนเมื่อ ค.ศ. 1971 และทำให้ประเทศต่างๆ เริ่มทยอยตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันและหันไปสถาปนาความสัมพันธ์กับจีน เจียงจิงกั๋วซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นต้องประกาศนโยบาย “การทูตเบ็ดเสร็จ” (总体外交 total diplomacy) ซึ่งเน้นการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศอย่างรอบด้านโดยอาศัยช่องทางที่หลากหลาย ทั้งทวิภาคีและพหุภาคี ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อรักษามิตรประเทศเอาไว้ให้ได้มากที่สุด (Kim, 1994, p. 150) ไต้หวันจึงได้พยายามแสวงหาความร่วมมือกับสิงคโปร์อีกครั้งหนึ่ง ในที่สุดนายกรัฐมนตรีลีควงยิวได้ตอบรับคำเชิญไปเยือนไต้หวันครั้งแรกในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1973 โดยเจียงจิงกั๋วได้พาลีควงยิวไปชมกิจการของกองทัพด้วยตนเอง และในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1974 ลีควงยิวก็ได้ไปเยือนไต้หวันเป็นครั้งที่ 2 โดยเจียงจิงกั๋วได้จัดพิธีการต้อนรับเทียบเท่าประมุขของรัฐ (Lee, 2011, p. 561) และในครั้งนั้นเองที่ลีควงยิวเคยปากขอความร่วมมือทางทหารจากไต้หวันจนนำไปสู่ข้อตกลงในเดือนเมษายน ค.ศ. 1975 ที่อนุญาตให้สิงคโปร์ส่งทหารราบทหารปืนใหญ่ หน่วยยานเกราะ และหน่วยคอมมานโดเดินทางไปฝึกที่ไต้หวันเป็นประจำทุกปี โดยเรียกความร่วมมือในครั้งนั้นว่า “โครงการแสงดาว” (星光计划) และเรียกปฏิบัติการและทหารที่เข้าร่วมโครงการว่า “ปฏิบัติการแสงดาว” (星光演习) และ “กองกำลังแสงดาว” (星光部队) ตามลำดับ โดยมีฐานปฏิบัติการฝึกอยู่ที่ตำบลเหิงชุน (恒春镇) อำเภอผิงตง (屏东县) ทางใต้ของเกาะไต้หวัน (ความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์, 2005) จนเมื่อสิ้นทศวรรษ 1980 ก็มีทหารสิงคโปร์เข้าร่วมโครงการนี้แล้วทั้งสิ้นราว 130,000 คน (Chong, 2006, p. 182) และหนึ่งในสัญลักษณ์ที่สิงคโปร์แสดงออกเพื่อขอบคุณความช่วยเหลือของไต้หวันก็คือ การที่ประธานาธิบดีวีคิมวี (Wee Kim Wee 黄金辉) ของสิงคโปร์ได้มอบเหรียญตราทางทหารชั้นสูงสุดให้แก่หมู่บ้าน (郝柏村) เสนาธิการทหารของไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 1988 (Chang & Tai, 1996, p. 171)

ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำของทั้งสองประเทศก็เป็นไปอย่างใกล้ชิด โดยในช่วง ค.ศ. 1973 จนถึงสิ้นทศวรรษ 1980 ลีควงยิวเดินทางไปเยือนไต้หวันเกือบทุกปีและกลายเป็นมิตรที่สนิทสนมกับเจียงจิงกั๋วผู้ซึ่งบางครั้งถึงกับเดินทางไปต้อนรับลีควงยิวที่สนามบินด้วยตนเอง ซึ่งเป็นเรื่องที่เขาไม่ปฏิบัติกับแขกต่างชาตินักไป (Taylor, 2000, p. 383) รวมทั้งมีการปิดพิพิธภัณฑ์พระราชวังโบราณแห่งชาติ (国力故宫博物院) ณ กรุงไทเปและนำเอาโบราณวัตถุชิ้นพิเศษมาจัดแสดงเพื่อให้ลีควงยิว

ชมเป็นการเฉพาะ¹ (Chen, 2002, pp. 69-70) เมื่อเจียงจิงกั๋วถึงแก่สัญกรรมใน ค.ศ. 1988 ลี้กวนยิวก็เดินทางไปร่วมงานศพที่ยังดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ต่างจากประเทศอื่นๆ ที่หลีกเลี่ยงการส่งบุคคลระดับสูงไปร่วมงานเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับจีน ลี้กวนยิวอธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าวว่ามีรากฐานจากการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ดังปรากฏในบันทึกความทรงจำของเขาตอนหนึ่งว่า

นอกจากข้าพเจ้าจะเข้ากันได้ดีเป็นการส่วนตัวกับเจียงจิงกั๋วแล้ว รากฐานสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างเราก็คือ การที่เราทั้งคู่ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ พรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นศัตรูตัวฉกาจของเขา ขณะที่พรรคคอมมิวนิสต์มลายาซึ่งเชื่อมโยงกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนก็เป็นศัตรูตัวฉกาจของข้าพเจ้า เราทั้งสองมีความมุ่งหมายร่วมกัน
(Lee, 2011, p. 560)

ในด้านเศรษฐกิจ สิงคโปร์เปิดสำนักงานผู้แทน ณ กรุงไทเปเมื่อ ค.ศ. 1979 และมูลค่าการค้าระหว่างสองประเทศก็เพิ่มขึ้นจาก 546.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปีนั้นเป็น 765 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปีถัดมา หรือเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 40 (Chong, 2006, p. 183) รวมทั้งมีการทำข้อตกลงทางเศรษฐกิจอีกหลายฉบับ อาทิ ข้อตกลงด้านการบินเมื่อ ค.ศ. 1975 ข้อตกลงด้านการยกเว้นการเก็บภาษีนำเข้าเมื่อ ค.ศ. 1981 ข้อตกลงด้านการส่งเสริมและปกป้องการลงทุนเมื่อ ค.ศ. 1990 (Chang & Tai, 1996, p. 174) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่ายที่ขยายตัวนำมาสู่การเดินทางเยือนสิงคโปร์ของบุคคลสำคัญจากไต้หวัน ได้แก่ อี้ว์กั๋วหัว (俞国华) นายกรัฐมนตรีเมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1987 เหลียนจ้าน (连战) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1988 และหลี่เต็งฮุย (李登辉) ประธานาธิบดีเมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1989

แม้จะมีความสัมพันธ์กับไต้หวันในหลายด้าน แต่ข้อที่น่าสังเกตก็คือ สิงคโปร์พยายามหลีกเลี่ยงการสร้างควมระคายเคืองให้กับจีน การเดินทางเยือนไต้หวันของลี้กวนยิวในแต่ละครั้งจึงแทบไม่ปรากฏเป็นข่าว การประกาศนโยบาย “การทูตที่เน้นผลในทางปฏิบัติ” (务实外交 pragmatic diplomacy) หรือ “การทูตแบบยืดหยุ่น” (弹性外交 flexible diplomacy) ของหลี่เต็งฮุยเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1988 เพื่อขยายพื้นที่ของไต้หวันในเวทีโลกยิ่งทำให้สิงคโปร์ต้องดำเนินความสัมพันธ์กับไต้หวันอย่างระมัดระวังมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากเมื่อหลี่เต็งฮุยเดินทางเยือนสิงคโปร์ใน ค.ศ. 1989 ลี

¹ พิพิธภัณฑพระราชวังโบราณแห่งชาติ ณ กรุงไทเปเป็นสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุและเอกสารอันมีค่าของจีนจำนวนรวมเกือบ 700,000 ชิ้น ซึ่งจอมพลเจียงไคเช็คขนย้ายมาจากจีนแผ่นดินใหญ่ในช่วง ค.ศ. 1948 ถึง 1949 และรัฐบาลกั๋วหมินต๋งเคยใช้พิพิธภัณฑแห่งนี้เป็นหนึ่งในข้ออ้างว่าตนเองคือรัฐบาลจีนที่ชอบธรรม เนื่องจากสามารถรักษาสิ่งของที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เอาไว้ได้มากกว่ารัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์

กวนยิวได้สั่งห้ามมิให้ปฏิบัติต่อเขาเหมือนประมุขแห่งรัฐ ห้ามระดับธงชาติไต้หวัน ห้ามมีทหารกองเกียรติยศคอยต้อนรับ รวมทั้งให้เรียกหลี่เต็งฮุยว่า “ประธานาธิบดีจากไต้หวัน” (President from Taiwan) แทนที่จะเป็น “ประธานาธิบดีของไต้หวัน” (President of Taiwan) (Lee, 2011, pp. 566-567) ทั้งหมดนี้เพื่อมิให้กระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์ระหว่างสิงคโปร์กับจีน

ความสัมพันธ์ระหว่างสิงคโปร์กับจีนก่อนการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต

ประเทศเอกราชใหม่อย่างสิงคโปร์ถือกำเนิดขึ้นในช่วงที่การเมืองภายในของจีนกำลังจะเข้าสู่สมัยซ้ายจัดที่เรียกกันว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรม” (The Cultural Revolution) ซึ่งเริ่มต้นอย่างเป็นทางการใน ค.ศ. 1966 ก่อนที่จะแผ่เบาลงหลัง ค.ศ. 1969 และสิ้นสุดพร้อมกับการถึงแก่อสัญกรรมของเหมาเจ๋อตง (毛泽东) ประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีนใน ค.ศ. 1976 การปฏิวัตินี้ส่งผลให้นโยบายต่างประเทศของจีนเข้าสู่สมัยซ้ายจัดไปด้วย ทั้งนี้จีนได้เพิ่มการสนับสนุนแก่ขบวนการฝ่ายซ้ายในประเทศต่างๆ มากขึ้นกว่าเดิมซึ่งรวมถึงพรรคคอมมิวนิสต์มลายาที่มุ่งจะ “ปลดปล่อย” มาเลเซียและสิงคโปร์ โดยใน ค.ศ. 1968 วิทยุปักกิ่งได้ประกาศมติกวนยิวว่าเป็นสุนับริบใช้จักรวรรดินิยม และจีนยังได้พยายามนำเอาเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับเหมาเจ๋อตงเข้ามาเผยแพร่เพื่อปลุกปั่นคนเชื้อสายจีนในสิงคโปร์อีกด้วย (Lee, 2011, p. 575) ทั้งหมดนี้ทำให้สิงคโปร์มองจีนด้วยความหวาดระแวง

อย่างไรก็ตาม ผู้นำของสิงคโปร์ก็เห็นความจำเป็นที่จะต้องรักษาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับจีนเอาไว้ โดยทันทีที่สิงคโปร์เป็นเอกราชในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1965 ลีกวนยิวก็ประกาศว่ารัฐบาลสิงคโปร์อนุญาตให้สาขาของธนาคารแห่งประเทศไทย (Bank of China) สามารถดำเนินกิจการในสิงคโปร์ต่อไปได้เพื่ออำนวยความสะดวกในการติดต่อทางเศรษฐกิจกับจีน ทั้งๆ ที่เดิมรัฐบาลของสหพันธรัฐมาเลเซียกำลังจะไม่ต่อใบอนุญาตให้เนื่องจากมองว่าเป็นภัยคุกคามความมั่นคง (Rau, 1974, p. 291) และสถิติช่วง ค.ศ. 1966 ถึง 1969 ได้ชี้ให้เห็นปริมาณการค้าระหว่างสิงคโปร์กับจีนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ดูตารางที่ 1) โดยเฉพาะสิงคโปร์ที่เป็นฝ่ายนำเข้าสินค้าจากจีนจำพวกเสื้อผ้าเครื่องแก้ว เครื่องใช้ในครัวเรือน และสินค้าบริโภค ซึ่งช่วยบรรเทาความขาดแคลนในยามที่สิงคโปร์ยังไม่สามารถผลิตสินค้าได้เพียงพอต่อความต้องการภายในประเทศ (Rau, 1974, pp. 288-290) อย่างไรก็ตาม กิจกรรมทางเศรษฐกิจกับจีนทั้งหมดอยู่ภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิดของ International Trading Company (Intraco) ที่รัฐบาลสิงคโปร์จัดตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1968 เพื่อกำกับการค้ากับประเทศสังคมนิยม (เขียน ธีระวิทย์, 2541, น. 319)

ความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตจนเกิดสงครามชายแดนเมื่อ ค.ศ. 1969 ทำให้จีนเริ่มหันไปปรับปรุงความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาจนประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) เดินทางเยือนจีนใน ค.ศ. 1972 และจีนก็พยายามปรับปรุงความสัมพันธ์กับสิงคโปร์เช่นกันเพื่อ

ป้องกันไม่ให้สหภาพโซเวียตเข้ามาที่มีเส้นทางยุทธศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยใน ค.ศ. 1970 สถานทูตจีนในประเทศต่างๆ ได้เริ่มเชิญทูตสังคมนิยมประจำประเทศนั้นๆ มาร่วมงานฉลองวันชาติสังคมนิยมได้ส่งนักกีฬาไปเข้าร่วมการแข่งขันปิงปองมิตรภาพแอฟริกา-เอเชีย (The Afro-Asian Table Tennis Friendship Games) ณ กรุงปักกิ่ง เมื่อ ค.ศ. 1971 (Lee, 2011, pp. 575-576) การที่ประเทศเพื่อนบ้านของสังคมนิยมอย่างมาเลเซียสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1974 ทำให้ลี้กวนยิวเห็นความสำคัญของจีนมากยิ่งขึ้นจนทำให้เอส ราจารัตนัม (S. Rajaratnam) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเดินทางไปเยือนจีนในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1975 ซึ่งในครั้งนั้น ราจารัตนัมได้กล่าวกับโจวเอินไหล (周恩来) นายกรัฐมนตรีของจีนว่าสังคมนิยมจะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนต่อเมื่ออินโดนีเซียฟื้นฟูความสัมพันธ์ดังกล่าวกับจีนได้สำเร็จเสียก่อน ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้อินโดนีเซียเข้าใจผิดว่าสังคมนิยมอยู่ใต้อิทธิพลของจีน (Lee, 2011, pp. 577-578)

ลี้กวนยิวเดินทางเยือนจีนในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1976 โดยมีจุดยืนที่สำคัญคือ (1) สังคมนิยมจะเป็นประเทศสุดท้ายในอาเซียนที่สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน (2) สังคมนิยมจะไม่อนุญาตให้สหภาพโซเวียตใช้สังคมนิยมเป็นฐานปฏิบัติการต่อต้านจีน (3) สังคมนิยมยอมรับว่าโลกนี้มีจีนเดียวคือสาธารณรัฐประชาชนจีน และยินดีติดต่อกับจีนในด้านการค้า การกีฬา และวัฒนธรรม และ (4) สังคมนิยมไม่ใช่ “ประเทศสังคมนิยม” (kinsman country) ของจีน ดังนั้นการพบปะระหว่างลี้กวนยิวกับผู้นำของจีนจะใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารทั้งหมด (Lee, 2011, pp. 578-579) ขณะนั้นโจวเอินไหลได้ถึงแก่อสัญกรรมไปแล้ว ส่วนเหมาเจ๋อตงก็ป่วยหนักจนสามารถพบกับลี้กวนยิวได้เพียงช่วงเวลาสั้นๆ คู่สนทนาสำคัญของลี้กวนยิวในครั้งนั้นก็คือ ฮว่ากั๋วเฟิง (华国锋) นายกรัฐมนตรีคนใหม่ โดยลี้กวนยิวได้แสดงความไม่สบายใจที่จีนยังคงให้ความช่วยเหลือแก่พรรคคอมมิวนิสต์มลายา ซึ่งฮว่ากั๋วเฟิงอธิบายแต่เพียงว่าจีนแยกความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐออกจากความสัมพันธ์ระหว่างพรรคต่อพรรค (Lee, 2011, p. 582) และเมื่อฮว่ากั๋วเฟิงหยิบยกประเด็นความร่วมมือทางการทหารระหว่างสังคมนิยมกับได้วันขึ้นมาโดยระบุว่าเป็นเรื่องที่ขัดกับหลักการจีนเดียว ลี้กวนยิวก็ได้อธิบายเรื่องนี้ในทันที ดังปรากฏในบันทึกความทรงจำของเขาว่า

จริงอยู่ที่สังคมนิยมยอมรับหลักการจีนเดียวและถือว่าทั้งได้หวันและแผ่นดินใหญ่ล้วนเป็นประเทศเดียวกัน แต่ในขณะนี้รัฐบาลกั๋วหมินต้งที่ถอยร่นไปจากแผ่นดินใหญ่ยังคงปกครองได้หวันอยู่ ข้าพเจ้าจึงต้องติดต่อกับผู้มีอำนาจที่แท้จริงในได้หวัน ถ้าวันใดสาธารณรัฐประชาชนจีนสามารถยึดครองได้หวันได้สำเร็จ ข้าพเจ้าก็จะเข้าหาสาธารณรัฐประชาชนจีนเพื่อขอสถานที่ฝึกทหารในได้หวัน สังคมนิยมจำเป็นต้องมีความสามารถในการป้องกันตนเอง

(Lee, 2011, pp. 584-585)

ความสัมพันธ์ระหว่างสิงคโปร์กับจีนเริ่มเข้าสู่ศักราชใหม่เมื่อตั้งเสี่ยวผิง รองนายกรัฐมนตรีของจีนเดินทางมาเยือนสิงคโปร์ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1978 โดยหวังหาเสียงสนับสนุนจากประเทศในอาเซียนเพื่อต่อต้านการขยายอิทธิพลของเวียดนามซึ่งมีสหภาพโซเวียตหนุนหลัง ลี้กวนยิวจึงใช้โอกาสนี้บอกกับตั้งเสี่ยวผิงว่าประเทศในอาเซียนโดยเฉพาะมาเลเซียและอินโดนีเซียนั้นมองจีนว่าเป็นภัยคุกคามมากกว่าเวียดนาม เพราะจีนยังคงให้การสนับสนุนแก่พรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศต่างๆ หากจีนต้องการความร่วมมือจากประเทศในอาเซียนเพื่อต่อต้านเวียดนามและสหภาพโซเวียตก็ควรยุติความช่วยเหลือเหล่านี้เสีย ซึ่งตั้งเสี่ยวผิงก็รับฟังอย่างใส่ใจ (Lee, 2011, pp. 599-600) และเมื่อลี้กวนยิวเดินทางไปเยือนจีนครั้งที่ 2 ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1980 จ้าวจื่อหยาง (赵紫阳) นายกรัฐมนตรีของจีนก็ระบุว่าจีนกำลังทยอยยุติความช่วยเหลือที่ให้แก่พรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศต่างๆ (Lee, 2011, p. 605) ทั้งหมดนี้ทำให้สิงคโปร์มองจีนด้วยความหวาดระแวงน้อยลง

การประกาศใช้นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจและเปิดประเทศของตั้งเสี่ยวผิงเมื่อ ค.ศ. 1978 เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้สิงคโปร์มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับจีนมากยิ่งขึ้น โดยในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1979 สิงคโปร์กับจีนได้ตกลงที่จะตั้งสำนักงานผู้แทนการค้าไปประจำ ณ กรุงปักกิ่งและสิงคโปร์ และสำนักงานดังกล่าวได้เปิดทำการใน ค.ศ. 1981 (เขียน ธีระวิทย์, 2541, น. 320) ต่อมาใน ค.ศ. 1985 ทั้งสองประเทศได้ลงนามในข้อตกลงคุ้มครองการลงทุนและการหลีกเลี่ยงการเก็บภาษีซ้ำซ้อนที่เอื้ออำนวยให้คนเชื้อสายจีนในสิงคโปร์เข้าไปลงทุนในจีนเพิ่มขึ้น โดยในช่วงตั้งแต่ ค.ศ. 1984 ถึง 1986 การลงทุนของสิงคโปร์ในจีนคิดเป็นมูลค่า 24.96 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (สุรัชย์ ศิริไกร, 2537, น. 53-55)

นอกจากนี้ สิงคโปร์ในทศวรรษ 1980 ได้กลายเป็นที่สนใจของจีนในฐานะตัวแบบด้านการพัฒนาของคนเชื้อสายจีนที่สร้างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและรักษาเสถียรภาพทางการเมืองเอาไว้ได้ควบคู่กัน โดยในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1985 จีนได้เชิญโก๊ะเก็งสวี อดีตรองนายกรัฐมนตรีของสิงคโปร์เป็นที่ปรึกษาด้านการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษและการท่องเที่ยวของจีน (Leifer, 2000, p. 117) และในระหว่างที่ลี้กวนยิวเดินทางเยือนจีนเป็นครั้งที่ 3 ในเดือนกันยายนของปีนั้น เขาได้ตั้งข้อสังเกตกับจ้าวจื่อหยางว่าจีนซึ่งเป็นประเทศใหญ่กลับมีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาเยือนเพียง 1 ล้านคนต่อปี ขณะที่ประเทศเล็กอย่างสิงคโปร์มีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาเยือนถึงปีละ 3 ล้านคน ลี้กวนยิวจึงเสนอให้จีนส่งเจ้าหน้าที่ไปอบรมและดูงานที่สิงคโปร์ ซึ่งจ้าวจื่อหยางก็ตอบรับข้อเสนอ (Lee, 2011, p. 609)

ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำของทั้งสองประเทศก็พัฒนาไปจนกลายเป็นความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ลี้กวนยิวผู้ซึ่งระบุว่าตั้งเสี่ยวผิงเป็น “ผู้นำที่น่าประทับใจที่สุดที่ข้าพเจ้าเคยพบ” (Lee, 2011, p. 601) กลายเป็นผู้นำประเทศเพียงคนเดียวในทศวรรษ 1980 ที่สามารถเดินทางไปเยือนทั้งกรุงปักกิ่งและกรุงเทพฯ ได้โดยที่ทั้งจีนและไต้หวันไม่คัดค้านหรือแสดงความไม่พอใจ อีกทั้งเขายังกลายเป็นตัวกลางในการสื่อสารข้ามช่องแคบไต้หวันอีกด้วย ดังเช่นใน ค.ศ. 1985 เมื่อทราบจากลี้

กวนยิวว่าเจียงจิงกั๋วมีสุขภาพที่ทรุดโทรมและยังมิได้จัดการเรื่องการสืบทอดอำนาจ เต็งเสี่ยวผิงจึงกังวลว่าถ้าเจียงจิงกั๋วถึงแก่สัณฐานกรรมลงอาจเกิดความวุ่นวายในไต้หวันจนสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นเข้ามาแทรกแซงและทำให้การรวมสองฝั่งช่องแคบให้เป็นหนึ่งเดียวกันไม่อาจเกิดขึ้นได้ เต็งเสี่ยวผิงจึงขอให้ลี กวนยิวนำข้อความดังกล่าวไปบอกกับเจียงจิงกั๋วเพื่อหาโอกาสนัดปรึกษาหารือกันในเรื่องนี้ (Lee, 2011, pp. 611-612, 614) แม้ว่าในที่สุดแล้วเจียงจิงกั๋วจะมีได้ตอบกลับไปยังเต็งเสี่ยวผิง แต่เรื่องดังกล่าวก็สะท้อนบทบาทที่ค่อนข้างพิเศษของลี กวนยิวได้เป็นอย่างดี

จากทั้งหมดที่กล่าวมานี้ทำให้เห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างสิงคโปร์กับจีนได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในทศวรรษ 1960 และ 1970 ที่สิงคโปร์กังวลเกี่ยวกับภัยคุกคามจากพรรคคอมมิวนิสต์มลายาที่จีนให้การสนับสนุน มาเป็นความไว้วางใจซึ่งกันและกันและการมีความสัมพันธ์ในมิติที่หลากหลายมากขึ้นเมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1980 โดยที่สิงคโปร์ยังคงสามารถรักษาความสัมพันธ์ทางการทหารกับไต้หวันได้ อยู่ต่อไป ดังคำให้สัมภาษณ์ของราชารัตนัมในฐานะรัฐมนตรีอาวุโสเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน ค.ศ. 1985 ความตอนหนึ่งว่า

เรามีได้ต่อต้านไต้หวัน แล้วก็มีได้สนับสนุนไต้หวันด้วย เราตัดสินใจที่จะมีความสัมพันธ์ที่ดีอย่างระมัดระวังกับทั้งไต้หวันและจีนโดยไม่ทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่พอใจ ทุกวันนี้เราส่งทหารไปฝึกในไต้หวัน แต่เราก็รักษาความสัมพันธ์อันดีกับสาธารณรัฐประชาชนจีนเอาไว้ ... แม้จะไม่มีคณะทูต แต่เราก็มีความสัมพันธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจกับจีนที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ระหว่างเรากับจีนนั้นก็เหมือนความสัมพันธ์ทางการทูต เพียงแต่ไม่มีสถานทูตหรือเอกอัครราชทูตเท่านั้น

(Interview No. 1, 30 November 1985, in Chan & Haq, 2007, pp. 478-479)

การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสิงคโปร์กับจีน และความสัมพันธ์พิเศษกับไต้หวันที่เปลี่ยนแปลงสมัยประธานาธิบดีลี เต็งฮุย

การตัดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับอินโดนีเซียตั้งแต่ ค.ศ. 1967 ถือเป็นอุปสรรคที่ทำให้สิงคโปร์ไม่พร้อมที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน แต่ภายหลังจากที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตได้พบปะกับเฉียนฉีเชิน (钱其琛) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนในงานพระราชพิธีพระบรมศพของสมเด็จพระจักรพรรดิฮิโรฮิโตะ (Hirohito) ณ กรุงโตเกียวเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1989 ทั้งสองฝ่ายจึงได้เริ่มกระบวนการเจรจาจนสามารถฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตได้สำเร็จเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1990 สิงคโปร์จึงไม่มีความลังเลใดๆ ที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนอีกต่อไป ลี กวนยิวได้ส่งองเต็งเซียง (Ong Teng Cheong 王鼎昌) รองนายกรัฐมนตรีเดินทางไป

กรุงไทเปเพื่อแจ้งให้ไต้หวันทราบล่วงหน้าว่าการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้น (Chong, 2006, p. 186) และในการพบปะกับหลี่เผิง (李鹏) นายกรัฐมนตรีของจีนที่แวะมาเยือนสิงคโปร์เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม ของปีนั้น ลีควนยิวก็กล่าวว่าความสัมพันธ์ระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวันเป็นความสัมพันธ์พิเศษ และสิงคโปร์จะไม่ยุติการส่งทหารไปฝึกยิงไต้หวันแต่อย่างใด ซึ่งหลี่เผิงก็แสดงความเข้าใจและบอกว่าจีนจะไม่บังคับให้สิงคโปร์ยุติความสัมพันธ์ทางทหารกับไต้หวัน (Lee, 2011, pp. 633-634)

สิงคโปร์กับจีนออกแถลงการณ์สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ. 1990 โดยมีข้อที่นำสังเกตก็คือ แถลงการณ์ดังกล่าวสั้นมากโดยระบุแต่เพียงว่าทั้งสองฝ่ายจะมีความสัมพันธ์กันบนพื้นฐานของหลักปรัชญาศีล (The Five Principles of Peaceful Coexistence)² และกฎบัตรสหประชาชาติ โดยไม่มีการกล่าวถึงหลักการจีนเดียวหรือสถานะของไต้หวันเลย (แถลงการณ์ร่วมฯ, 3 ตุลาคม 1990) ต่างจากปกติที่จีนจะแถลงการณ์สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศส่วนใหญ่โดยเน้นย้ำหลักจีนเดียวที่ถือว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นสถานะพิเศษของสิงคโปร์ที่สามารถสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนโดยยังคงความสัมพันธ์ทางการทหารกับไต้หวันได้อยู่ต่อไป และใน ค.ศ. 1991 สิงคโปร์ก็เริ่มฝึกซ้อมรบทางทะเลร่วมกับไต้หวันเป็นครั้งแรก ถือเป็นประเทศเดียวในโลกที่ทำเช่นนี้กับไต้หวัน (Chen, 2002, p. 137)

ผู้นำและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสิงคโปร์ยังเดินทางไปเยือนไต้หวันอย่างสม่ำเสมอตลอดต้นทศวรรษ 1990 โดยในวันที่ 27 ตุลาคม ค.ศ. 1990 ลีควนยิวเดินทางเยือนไต้หวันเป็นครั้งที่ 21 เพื่อยืนยันว่าความสัมพันธ์โดยรวมระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวันยังไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง นอกเสียจากการเปลี่ยนชื่อสำนักงานผู้แทนการค้าแห่งสาธารณรัฐจีน ณ ประเทศสิงคโปร์เสียใหม่เป็น “สำนักงานผู้แทนไทเป” (台北代表处) เท่านั้น (Lee Kuan Yew: Singapore - ROC Relations 'Same', 1 November 1990) และตั้งแต่ ค.ศ. 1993 ถึง 1995 โก๊ะจ๊กตง (Goh Chok Tong 吴作栋) นายกรัฐมนตรี ไหยวหนิงหง (Yeo Ning Hong 杨林丰) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ว่องกันเซ็ง (Wong Kan Seng 黄根成) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศต่างเดินทางเยือนไต้หวัน ขณะที่หัวป้อซุนและเหลียนจ้านได้เดินทางเยือนสิงคโปร์ขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1990 และเดือนมกราคม ค.ศ. 1994 ตามลำดับ และใน ค.ศ. 1995 ประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุยได้มอบอิสริยาภรณ์แห่งรัฐ Order of Resplendent Banner with Grand Cordon แก่จิ้งจู้ยผิง (Ng Jiu Ping 黄维彬) เสนาธิ

² หลักปรัชญาศีลเป็นหลักการที่จีนประกาศใช้มาตั้งแต่ ค.ศ. 1954 เพื่อดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศที่มีระบอบการปกครองแตกต่างไปจากจีน หลักดังกล่าวประกอบไปด้วย (1) การเคารพในบูรณภาพทางดินแดนของกันและกัน (2) การไม่รุกรานกันและกัน (3) การไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน (4) ความเสมอภาคและผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน และ (5) การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

การทหารของสิงคโปร์ อันสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์อันดีด้านการทหารระหว่างสองฝ่าย (Chang & Tai, 1996, pp. 169, 171)

ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1993 สิงคโปร์ได้เป็นสถานที่ที่ใช้จัดการเจรจาระหว่างสมาคมเพื่อความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบไต้หวัน (海峡两岸关系协会 Association for Relations Across the Taiwan Straits - ARATS) ซึ่งเป็นหน่วยงานกึ่งทางการของจีน กับมูลนิธิแลกเปลี่ยนข้ามช่องแคบ (海峡交流基金会 Straits Exchange Foundation - SEF) ซึ่งเป็นหน่วยงานกึ่งทางการของไต้หวัน หรือที่เรียกกันว่า “การเจรจาวัง-กู” (Wang-Koo Talks) ตามชื่อของวังเต้าหวน (汪道涵) ผู้แทนฝ่ายจีน และกุเจิ้นฝู (辜振甫) ผู้แทนของไต้หวัน ถึงแม้ว่าการประชุมดังกล่าวจะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่สองฝ่ายยังตีความคำว่า “จีนเดียว” ต่างกันออกไป (Sheng, 2001, p. 100) แต่ก็สะท้อนให้เห็นว่าสิงคโปร์ได้รับความไว้วางใจจากทั้งจีนและไต้หวันให้เป็นตัวกลางในความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ

ความสัมพันธ์พิเศษระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวันเริ่มประสบความสำเร็จอย่างมากในกลางทศวรรษ 1990 เมื่อประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุยสามารถรวบรวมอำนาจและขจัดคู่แข่งในพรรคก๊กมินตั๋งออกไปได้จนทำให้เขามีความมั่นใจที่จะดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบในเชิงรุกมากยิ่งขึ้นด้วยการเดินทางไปเยือนประเทศต่างๆ โดยอ้างว่าเป็นการพักผ่อนส่วนตัวหรือที่เรียกว่า “การทูตวันหยุด” (vacation diplomacy) ดังเช่นใน ค.ศ. 1994 เขาเดินทางเยือนไทยเป็นการส่วนตัวและได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ซึ่ง Leifer (2001, p. 179) มองว่าไม่ต่างจากการเยือนอย่างเป็นทางการในระดับประมุขของรัฐ (state visit)³ ปัญหาที่ความรุนแรงขึ้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1995 เมื่อสภาองเกรสแห่งสหรัฐอเมริกาอนุมัติวีซ่าแก่หลี่เต็งฮุยเพื่อให้เขาเดินทางไปรับปริญญาเกิตติมศักดิ์ ณ มหาวิทยาลัยคอร์เนล และในสุนทรพจน์ของเขา ณ มหาวิทยาลัยดังกล่าว หลี่เต็งฮุยมิได้เอ่ยถึงหลักการจีนเดียวเลย อีกทั้งยังเรียกไต้หวันว่า “สาธารณรัฐจีนบนเกาะไต้หวัน” (The Republic of China on Taiwan) ซึ่งทำให้นายกรัฐมนตรีหลี่เผิงของจีนเชื่อว่าหลี่เต็งฮุยต้องการผลักดันให้ไต้หวันเป็นเอกราช (Lee, 2011, p. 568) และในช่วงของการเลือกตั้งประธานาธิบดีโดยตรงครั้งแรกของไต้หวันเมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1996 ซึ่งหลี่เต็งฮุยลงสมัครรับเลือกตั้งและได้รับชัยชนะ จีนก็ได้ข่มขู่ด้วยการซ้อมรบในช่องแคบไต้หวันจนทำให้สหรัฐอเมริกาซึ่งมีพันธะในการปกป้องไต้หวันตามกฎหมายภายในของสหรัฐฯ ที่เรียกว่า *รัฐบัญญัติความสัมพันธ์กับ*

³ อย่างไรก็ตาม ทางกรมการทูตไทยไม่ได้ให้ประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุยพบปะกับนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี แต่เป็นนายมารุต บุญนาค ประธานรัฐสภาที่พาเขาไปเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ดูเบื้องหลังของเรื่องนี้ได้ใน อนาคต เดชอิทธิรัตน์ (2551)

ไต้หวัน ค.ศ. 1979 (Taiwan Relations Act) ต้องส่งเรือบรรทุกเครื่องบิน 2 ลำมายังช่องแคบไต้หวันเพื่อ
ปราบปรามการทำของจีน

การทูตเชิงรุกของหลี่เติงฮุยที่นำไปสู่วิกฤตการณ์ช่องแคบไต้หวันช่วง ค.ศ. 1995 ถึง 1996 ทำให้
สิงคโปร์หันเหจากเหตุการณ์จะบานปลายจนกลายเป็นการเผชิญหน้าระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาซึ่ง
จะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของภูมิภาคเอเชียและส่งผลในทางลบต่อประเทศเล็กอย่างสิงคโปร์ โดยในวันที่
12 สิงหาคม ค.ศ. 1995 ลีควนยิวในฐานะรัฐมนตรีอาวุโส (Senior Minister) ได้กล่าวสุนทรพจน์
เรียกร้องให้ไต้หวันให้คำมั่นว่าจะไม่ประกาศเอกราช รวมทั้งเรียกร้องให้จีนเปิดพื้นที่ให้กับไต้หวันในเวที
ระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น (Nathan, 2011, p. 590) ต่อมาในวันที่ 3 มีนาคม ค.ศ. 1996 ลีควนยิว
พยายามคลี่คลายสถานการณ์อีกครั้งโดยกล่าวว่า

บรรดาผู้นำของจีนต่างบอกว่าข้าพเจ้าเป็นเพื่อนเก่า และข้าพเจ้าก็เป็นเพื่อนที่เก่าแก่กว่าของ
ไต้หวัน ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียหาย สิงคโปร์ก็จะเสียหายเช่นกัน และถ้าทั้งสองฝ่ายเสียหาย
ด้วยกันทั้งคู่ สิงคโปร์ก็จะเสียหายเป็นสองเท่า สิงคโปร์จะได้ประโยชน์เมื่อทั้งสองฝ่าย
เจริญรุ่งเรือง เมื่อทั้งสองฝ่ายร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันจนเจริญรุ่งเรือง
(Lee, 2011, p. 568)

Leifer (2001) ตั้งข้อสังเกตว่า แม้สิงคโปร์จะไม่เห็นด้วยกับการกระทำของหลี่เติงฮุย แต่สิงคโปร์
ก็ดูเหมือนจะเป็นประเทศเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่กล้าเรียกร้องอย่างเปิดเผยไม่ให้จีนใช้กำลัง
กับไต้หวัน (p. 182) อย่างไรก็ตาม เฉียนฉีเซิน รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ
ต่างประเทศของจีนได้ออกมาตอบโต้ลีควนยิวว่า ความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบไต้หวันเป็นกิจการภายใน
ของจีน และไม่เกี่ยวข้องกับคนนอก (Lee, 2011, p. 568)

วิกฤตการณ์ของแคปไต๋หวันทำให้ลี้กวนยิวเริ่มมีความสัมพันธ์ที่ห่างเหินกับหลี่เต็งฮุย เขามองว่าการที่หลี่เต็งฮุยละทิ้งหลักการจีนเดียวส่งผลให้จีนไม่พอใจจนต้องนำเอาประเด็นการรวมชาติมาเป็นระเบียบวาระเร่งด่วน (Lee, 2011, p. 569) ความตึงเครียดที่หลี่เต็งฮุยก่อขึ้นทำให้ประเทศเล็กๆ ที่มีความสัมพันธ์อันดีกับทั้งจีนและไต้หวันอย่างสิงคโปร์วางตัวได้ลำบากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างสิงคโปร์กับจีนก็เป็นปัจจัยที่ไม่อาจมองข้ามไปได้ แม้ว่าจะมีปัญหาอยู่บ้างก็ตาม⁴ โดยในเดือนกันยายน ค.ศ. 1993 สิงคโปร์กลายเป็นประเทศที่เข้าไปลงทุนในจีนมากที่สุดในบรรดาประเทศกลุ่มอาเซียน ด้วยมูลค่าการลงทุนรวม 2,800 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (Chang & Tai, 1996, p. 165) และมูลค่าการค้าระหว่างสิงคโปร์กับจีนก็เพิ่มขึ้นจนแซงหน้ามูลค่าการค้าระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวันเป็นครั้งแรกใน ค.ศ. 1998 และแซงหน้าอย่างถาวรเมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2000 (ดูตารางที่ 2) สิงคโปร์จึงต้องระมัดระวังที่จะดำเนินความสัมพันธ์กับไต้หวันโดยไม่ให้กระทบต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับจีน และแม้ว่าสิงคโปร์จะยังสงทหารไปฝึกที่ไต้หวันตามปกติ แต่ลี้กวนยิวก็ได้เดินทางไปเยือนไต้หวันอีกเลยตั้งแต่ ค.ศ. 1995 ตราบจนสิ้นสุดวาระการดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุยใน ค.ศ. 2000 หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า ยุคสมัยที่ลี้กวนยิวสามารถเดินทางไปเยือนทั้งจีนและไต้หวันได้อย่างไร้ปัญหา เฉกเช่นทศวรรษ 1980 นั้นได้สิ้นสุดลงแล้ว

ปัญหาในความสัมพันธ์พิเศษระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวันสมัยประธานาธิบดีเฉินชุยเปียน

การเลือกตั้งประธานาธิบดีของไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 2000 ถือเป็นจุดสิ้นสุดอำนาจทางการเมืองที่ยาวนานกว่าห้าทศวรรษของพรรคกั๋วหมินตั่ง ชัยชนะตกเป็นของเฉินชุยเปียน (陈水扁) จากพรรคหมินจิ้นตั่ง (民进党) หรือพรรคประชาธิปไตยก้าวหน้า (Democratic Progressive Party – DPP) ซึ่งในระหว่างหาเสียงเขาได้ประกาศชัดเจนว่าสนับสนุนการเป็นเอกราชของไต้หวัน แม้ในสุนทรพจน์เนื่องในโอกาสเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคมของปีนั้น เฉินจะประกาศหลักการ “ห้าไม่” (Five Nos) อันได้แก่ (1) ไม่ประกาศเอกราช (2) ไม่เปลี่ยนแปลงชื่อประเทศ (3) ไม่แก้ไขรัฐธรรมนูญโดยบรรจุคำว่า “ความสัมพันธ์พิเศษแบบรัฐต่อรัฐ” (特殊国与国关系 special state-to-state relations) ซึ่งหลี่

⁴ หนึ่งในปัญหาสำคัญในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างสิงคโปร์กับจีนในทศวรรษ 1990 ก็คือกรณีที่สิงคโปร์ไปลงทุนในโครงการก่อสร้างสวนอุตสาหกรรมซูโจว (Suzhou Industrial Park) โดยมีการทำข้อตกลงกัน ณ กรุงปักกิ่งเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1994 แต่แล้วเจ้าหน้าที่ในระดับมณฑลกลับตั้งนิคมอุตสาหกรรมขึ้นมาในบริเวณใกล้เคียงกัน เรียกว่า “เขตใหม่ซูโจว” (Suzhou New District) โดยคิดค่าที่ดินและโครงสร้างพื้นฐานในราคาต่ำกว่าจนลดความน่าดึงดูดของสวนอุตสาหกรรมซูโจวในสายต่านักลงทุน ในที่สุดเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1999 สิงคโปร์จึงได้ทำข้อตกลงกับจีนโดยระบุว่าสิงคโปร์จะดำเนินโครงการสวนอุตสาหกรรมซูโจวให้แล้วเสร็จเฉพาะพื้นที่ 8 ตารางกิโลเมตรแรกเท่านั้น ส่วนอีก 70 ตารางกิโลเมตรที่เหลือจะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐในซูโจวที่จะก่อสร้างต่อไปตามตัวอย่างที่สิงคโปร์วางไว้ให้ ดูรายละเอียดได้ใน Lee (2011, pp. 649-654)

เต็งฮุยเคยใช้อธิบายความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบเมื่อ ค.ศ. 1999 ลงไปด้วย (4) ไม่จัดการลงประชามติว่าด้วยเอกราชของไต้หวัน และ (5) ไม่ยกเลิกคำชี้้นำในการรวมประเทศ (国家统一纲领 National Unification Guidelines) ที่หลี่เต็งฮุยเคยประกาศเอาไว้เมื่อ ค.ศ. 1991⁵ แต่เขามักจะอธิบายต่อประชาชนชาวไต้หวันว่า สาเหตุที่ไม่จำเป็นต้องประกาศเอกราชก็เพราะไต้หวันมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเองอยู่แล้ว (Li, 2001, p. 76) ซึ่งแน่นอนว่าคำกล่าวในลักษณะนี้ย่อมสร้างความไม่พอใจให้กับจีน

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 2000 ส่งผลกระทบที่สำคัญ 2 ประการต่อสิงคโปร์ **ประการแรก** กระแสการเรียกร้องเอกราชของไต้หวันก่อให้เกิดความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวัน เพราะสิงคโปร์มีจุดยืนว่าต้องการเห็นเสถียรภาพและการรักษาสถานะเดิม (status quo) ของสองฝั่งช่องแคบไต้หวัน จึงไม่สนับสนุนการเป็นเอกราชของไต้หวัน นำไปสู่การประท้วงต่อต้านสิงคโปร์ระหว่างการเดินทางเยือนไต้หวันครั้งแรกในรอบ 6 ปีของลีกวนยิวเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 2000 โดยพรรคประชาธิปไตยเอกราชไต้หวัน (建国党 Taiwan Independence Party) ซึ่งมีหวังฮิวเหียน (黄玉炎) เป็นเลขาธิการพรรคได้ชุมนุมขับไล่ลีกวนยิวบริเวณหน้าริสอร์ทที่ลีกวนยิวกำลังพบปะกับไชอิงเหวิน (蔡英文) ประธานสภากิจการแผ่นดินใหญ่ของไต้หวัน (行政院大陆委员会) หวังฮิวเหียนตั้งคำถามว่า “ในเมื่อสิงคโปร์ยังเป็นเอกราชจากมาเลเซียได้ แล้วเหตุใดไต้หวันจะทำแบบเดียวกันไม่ได้” (Huang, 2000, Sep 23) **ประการที่สอง** ความตึงเครียดข้ามช่องแคบไต้หวันทำให้จีนจับตามองความเคลื่อนไหวด้านการต่างประเทศของไต้หวันมากเป็นพิเศษจนทำให้สิงคโปร์ต้องดำเนินความสัมพันธ์กับไต้หวันอย่างระมัดระวังยิ่งขึ้น ดังที่จงฉิน (钟琴) อธิบดีประจำสำนักงานสารสนเทศของรัฐบาลไต้หวันปฏิเสธที่จะแถลงรายละเอียดของการสนทนาระหว่างลีกวนยิวกับนายกรัฐมนตรีถึงเพย (唐飞) โดยระบุว่า เป็นคำร้องขอของลีกวนยิว (Huang, 2000, Sep 25)

เมื่อพรรคหมินจิ้นตั้งได้ที่นั่งมากที่สุดในการเลือกตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 2001 เฉินฮุยเปียนก็มีความมั่นใจในสถานะทางการเมืองของตนเองมากกว่าเดิม โดยในวันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 2002 เขาได้นำเสนอแนวคิดที่ว่าทั้งสองฝั่งของช่องแคบนั้นเป็นคนละประเทศ (一边一国论) ซึ่งทำให้จีนไม่พอใจมากขึ้นไปอีก และเมื่อลีกวนยิวเตรียมเดินทางเยือนไต้หวันอีกครั้งเพื่อเจรจาเรื่องเขตการค้าเสรีในวันที่ 16 กันยายน ค.ศ. 2002 ลีอวกวางเซิง (石广生) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศของจีนได้ส่งสัญญาณเตือนโดยบอกกับจอร์จ โหยว (George Yeo 杨荣文) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมของสิงคโปร์ในการ

⁵ คำชี้้นำดังกล่าวประกอบไปด้วย (1) แผนระยะสั้น ให้มีการแลกเปลี่ยนและปฏิบัติต่างตอบแทน (2) แผนระยะกลาง ให้มีความเชื่อใจและความร่วมมือซึ่งกันและกัน และ (3) แผนระยะยาว ให้มีการปรึกษาหารือและรวมประเทศ (เขียน ธีระวิทย์, 2541, น. 161)

ประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ณ ประเทศบรูไน เมื่อวันที่ 14 กันยายนของปีนั้นว่า “หากประเทศของคุณลงนามในข้อตกลงการค้าเสรีกับไต้หวัน คุณจะสร้างปัญหาให้กับตัวเอง” (Singapore reported to plan free trade talks with Taiwan, 2002, Sep 15) แรงกดดันจากจีนทำให้ในที่สุดแล้วทางการสิงคโปร์ต้องออกมาระบุว่า การเดินทางเยือนไต้หวันของลีฮเวินยวในครั้งนี้นี้ไม่มีเรื่องของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี

สิงคโปร์ต้องเผชิญกับแรงกดดันจากจีนอีกครั้งหนึ่งเมื่อลีฮเวินยว (Lee Hsien Loong 李显龙) รองนายกรัฐมนตรีผู้เป็นบุตรชายของลีฮเวินยววางแผนเดินทางเยือนไต้หวันในวันที่ 10 กรกฎาคม ค.ศ. 2004 ก่อนที่เขาจะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของสิงคโปร์ในเดือนสิงหาคมของปีนั้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อที่จะรับทราบสถานการณ์ของไต้หวันและความสัมพันธ์ระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวันด้วยตนเอง หลังจากที่เขาวางแผนการเดินทางเยือนไต้หวันมานานถึง 12 ปี (Jayakumar, 2011, pp. 270-271) แต่ขณะนั้นประธานาธิบดีเชินสุยเปียนเพิ่งได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งประธานาธิบดีสมัยที่ 2 และยังคงยืนยันที่จะผลักดันเรื่องเอกราชของไต้หวันอยู่ต่อไป ทางกรจีนจึงคัดค้านการเดินทางเยือนไต้หวันอย่างเต็มที่ แต่ลีฮเวินยวก็ยังคงเดินทางไปไต้หวันตามกำหนดการเดิมที่วางเอาไว้ จีนจึงได้ดำเนินการตอบโต้สิงคโปร์หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการที่โจวเสี่ยวชว่น (周小川) ผู้ว่าการธนาคารแห่งชาติจีนยกเลิกการเดินทางเยือนสิงคโปร์ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายจีน 126 คนยกเลิกการเดินทางมาดูงานด้านเศรษฐศาสตร์ การจัดการและบริหารธุรกิจ ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีหนานหยาง (Rodan, 2005, p. 144)

แม้ว่าลีฮเวินยวจะเดินทางเยือนไต้หวันโดยไม่ฟังเสียงคัดค้านจากจีน แต่สิงคโปร์ก็ไม่สบายใจที่สื่อมวลชนไต้หวันประโคมข่าวการเดินทางเยือนไต้หวันในครั้งนี้เต็มที่ และประธานาธิบดีเชินสุยเปียนก็อ้างว่าเป็นการฝ่าอุปสรรค (breakthrough) ทางทศวรรษครั้งสำคัญของไต้หวัน ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้สิงคโปร์ได้ขอรับรองให้ไต้หวันงดการนำเสนอข่าว (Jayakumar, 2011, p. 275) อีกทั้งสิงคโปร์ตระหนักดีว่าการรักษาความสัมพันธ์อันดีกับจีนเป็นสิ่งจำเป็นทั้งในด้านความมั่นคงและในด้านเศรษฐกิจ สิงคโปร์จึงไม่รอช้าที่จะรีบเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยในสุนทรพจน์เนื่องในการชุมนุมวันชาติเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม ค.ศ. 2004 ลีฮเวินยวได้ระบุถึงจุดยืนของสิงคโปร์ต่อปัญหาไต้หวันอย่างชัดเจนว่า

นโยบายจีนเดียวของสิงคโปร์จะไม่เปลี่ยนแปลง การที่ไต้หวันพยายามเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชนั้นมิใช่ผลประโยชน์ของสิงคโปร์ แล้วก็มีมิใช่ผลประโยชน์ของภูมิภาค หากไต้หวันประกาศเอกราช สิงคโปร์ก็จะไม่รับรองไต้หวัน และจริงๆ แล้วก็ไม่มีประเทศใดในเอเชียที่จะรับรองไต้หวัน (PM Lee Hsien Loong's National Day Rally Speech, 2004, Aug 22)

และเมื่อประธานาธิบดีเจินสุยเปี่ยนกล่าวสุนทรพจน์วันชาติในวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ. 2004 ที่ระบุว่า “สาธารณรัฐจีนคือไต้หวัน และไต้หวันก็คือสาธารณรัฐจีน” และยังระบุว่าดินแดนของสาธารณรัฐจีนประกอบไปด้วยเกาะไต้หวัน (台湾岛) หมู่เกาะเผิงหู (澎湖列岛) เกาะจินเหมิน (金門岛) และเกาะหม่าจู่ (马祖岛) โดยไม่รวมถึงแผ่นดินใหญ่ (Taiwan Straits Timeline, 2007) สิงคโปร์ก็ได้แสดงจุดยืนคัดค้านเจินสุยเปี่ยนอย่างชัดเจน จอร์จ โหยว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสิงคโปร์ได้กล่าวในที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติเมื่อวันที่ 24 ตุลาคมของปีนั้นว่า ความเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชของไต้หวันเป็นอันตรายต่อเสถียรภาพของภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก จนทำให้มาร์คเฉิน (Mark Chen 陈唐山) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไต้หวันออกมาตอบโต้สิงคโปร์อย่างรุนแรงโดยระบุว่า สิงคโปร์เป็นประเทศขนาดเล็กเท่าเศษขี้มูกที่ชอบ “จับกระโปกจีน” (拍中国的屁股) (Chen, 2004, Sep 28)⁶ และที่เมืองเกาสง (高雄) ทางภาคใต้ของไต้หวันก็มีการชุมนุมประท้วงและเผาธงชาติสิงคโปร์ด้วย (Singapore flag burned, 2004, oct 2)

ความสัมพันธ์ระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวันตั้งแต่ปลาย ค.ศ. 2004 ไปจนถึงสิ้นสุดสมัยของประธานาธิบดีเจินสุยเปี่ยนใน ค.ศ. 2008 จึงเป็นไปอย่างห่างเหิน แม้ไต้หวันจะยังคงต้อนรับทหารสิงคโปร์ที่เดินทางมาฝึกตามปกติ หากแต่สิงคโปร์กลับไม่อนุญาตให้เรือรบของไต้หวันจำนวน 2 ลำเข้าเทียบท่าในเดือนมีนาคม ค.ศ. 2005 (Chong, 2006, p. 193) และเมื่อสภาผู้แทนประชาชนจีน (全国人民代表大会) ได้ออกกฎหมายต่อต้านการแบ่งแยกประเทศ (反分裂国家法) ในวันที่ 14 มีนาคม ค.ศ. 2005 โดยระบุว่าถ้าไต้หวันแยกตัวเองออกจากจีนหรือทำให้หนทางในการรวมประเทศอย่างสันติหมดไป จีนก็จะใช้ “วิถีทางที่ไม่สันติ” (non-peaceful means) เพื่อรักษาอธิปไตยและบูรณภาพทางดินแดน (Anti-Secession Law, 2005) ลีควนยิวก็ได้ให้สัมภาษณ์กับนิตยสาร *Spiegel* ว่ากฎหมายดังกล่าวมิได้สะท้อนความก้าวร้าวของจีน หากแต่เป็นความพยายามที่จะรักษาสถานะเดิม (status quo) ของช่องแคบไต้หวันเอาไว้ (Interview with Singapore's Lee Kuan Yew, 2005, Aug 8) ต่อมาในการให้สัมภาษณ์กับนิตยสาร *CommonWealth* ของไต้หวันในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2006 เมื่อผู้สัมภาษณ์ถามถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวัน ลีควนยิวก็ได้ให้คำตอบว่า

ความสัมพันธ์ระหว่างเรานั้นใกล้ชิดกันมาก เพราะเราช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาตลอด แต่ถ้ารัฐบาลและสื่อมวลชนของไต้หวันต้องการใช้สิงคโปร์เพื่อให้จีนระคายเคือง ความสัมพันธ์ระหว่างเราก็จะยุ่งยากยิ่งขึ้น เราจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์อย่างเรียบง่าย ช่วง 20 ปีที่ผ่านมาข้าพเจ้าเดินทางไปมาระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวันโดยไม่มีรายงานข่าว แม้เราจะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด แต่ข้าพเจ้าก็มักให้สัมภาษณ์เฉพาะในสิงคโปร์ ไม่ใช่ในไต้หวัน ถ้าหากไต้หวันทำโง่งง

⁶ คำว่า 拍屁股 ในภาษาฮกเกี้ยนอ่านว่า lampa หมายถึง ลูกขี้มูก

เกินไปก็จะนำมาซึ่งความยุ่งยากต่อทั้งสิงคโปร์และไต้หวันเอง เพราะเท่ากับว่าไต้หวันกำลังทำลายให้จีนออกมาชัดเจน คุณก็คงทราบว่าสิงคโปร์ลงทุนในจีนเป็นจำนวนมาก และจีนอาจดำเนินมาตรการทางลบต่อธุรกิจของเราก็ได้ ซึ่งเราไม่อยากจะปัญหา

(An Interview with Lee Kuan Yew, 2006, Jun 21)

จากคำให้สัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ลี กวน ยิว ไม่สบายใจที่ไต้หวันพยายามนำเอาความสัมพันธ์กับสิงคโปร์ไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมเอกราช เพราะการทำเช่นนี้เท่ากับสร้างความตึงเครียดกับจีนซึ่งเป็นประเทศที่สิงคโปร์มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ไม่อาจละเลยหรือมองข้ามไปได้ และข้อที่น่าสังเกตก็คือ ลี กวน ยิว มิได้เดินทางไปเยือนไต้หวันเลยตลอดสมัยที่ 2 ของประธานาธิบดีเฉิน สุย เปี่ยน นับว่าเป็นการแสดงออกซึ่งการไม่เห็นด้วยกับความเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชของไต้หวัน รวมทั้งป้องกันไม่ให้จีนเข้าใจผิดเกี่ยวกับจุดยืนของสิงคโปร์ต่อไต้หวัน

สถานการณ์และทิศทางของความสัมพันธ์พิเศษระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวันหลังการเลือกตั้งประธานาธิบดีเมื่อ ค.ศ. 2008

การเลือกตั้งประธานาธิบดีของไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 2008 จบลงด้วยชัยชนะของหม่าอิงจิว (马英九) ผู้สมัครจากพรรคก๊กมินตั๋งที่สนับสนุนหลักการจีนเดียว (อย่างน้อยในทางทฤษฎี)⁷ บรรยากาศของความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบไต้หวันจึงผ่อนคลายความตึงเครียดลงไปมาก การประชุมระหว่างสมาคมเพื่อความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบไต้หวัน (ARATS) กับมูลนิธิแลกเปลี่ยนข้ามช่องแคบ (SEF) ที่หยุดชะงักไปตั้งแต่ ค.ศ. 1999 ก็เริ่มต้นอีกครั้งหนึ่งที่กรุงปักกิ่งในวันที่ 12 มิถุนายน ค.ศ. 2008 ตามมาด้วยการที่จีนยินยอมให้ไต้หวันมีพื้นที่ในเวทีระหว่างประเทศมากขึ้น เช่น การยินยอมให้ไต้หวันเข้าเป็นผู้สังเกตการณ์ในองค์การอนามัยโลก (World Health Organization – WHO) เมื่อ ค.ศ. 2009 โดยใช้ชื่อ ว่า “จีนไทเป” (中华台北 Chinese Taipei) เป็นต้น (สิทธิพล เครือรัฐติกาล และวรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2554)

ความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบที่ดีขึ้นทำให้สิงคโปร์มีความสบายใจในการดำเนินความสัมพันธ์กับไต้หวัน ดังที่ลี กวน ยิว ได้กล่าวไว้ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2008 ว่า “ทราบเท่าที่ไต้หวันมีความสัมพันธ์ที่มั่นคงและเป็นมิตรกับจีน มีความร่วมมือมากขึ้นในทางการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว สิงคโปร์กับ

⁷ หลักการจีนเดียวในทัศนะของแต่ละฝ่ายนั้นมีความแตกต่างกัน สำหรับพรรคคอมมิวนิสต์จีน หลักการจีนเดียวหมายความว่าไต้หวันเป็นมณฑลหนึ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่สำหรับพรรคก๊กมินตั๋ง หลักการจีนเดียวหมายความว่าทั้งจีนและไต้หวันต่างเป็นส่วนหนึ่งของ “รัฐจีน” (The State of China) ความแตกต่างดังกล่าวอยู่ในวิสัยที่จีนแผ่นดินใหญ่พอจะยอมรับได้ เพราะอย่างน้อยต่างก็มีจุดยืนร่วมกันคือ การคัดค้านไม่ให้ไต้หวันแยกตัวเป็นเอกราช

柱) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของไต้หวันเดินทางเยือนสิงคโปร์อย่างลับๆ แต่ข่าวกลับรั่วไหลออกมาจากสื่อมวลชนไต้หวันซึ่งทำให้สิงคโปร์ไม่พอใจอย่างมาก จนถึงขนาดมีข่าวลือว่าสิงคโปร์ขอยุติความร่วมมือทางการทหารทั้งหมด ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศของไต้หวันได้ออกมาปฏิเสธข่าวลือดังกล่าว (กระทรวงต่างประเทศระบุ, 25 กุมภาพันธ์ 2012) ขณะที่ทางการสิงคโปร์ไม่ได้ออกมาชี้แจงเรื่องนี้แต่อย่างใด ความเป็นประชาธิปไตยและเสรีภาพของสื่อมวลชนในไต้หวันจึงยังคงมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดปัญหาในความสัมพันธ์พิเศษระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวันได้อีกในอนาคต สอดคล้องกับการวิเคราะห์ของสถานทูตสหรัฐอเมริกาประจำสิงคโปร์เมื่อ ค.ศ. 2008 ที่ว่า

เมื่อพิจารณาจากแนวโน้มทางประวัติศาสตร์ของสิงคโปร์ที่อยู่ตรงกลางความขัดแย้งข้ามช่องแคบไต้หวันแล้วทำให้เห็นได้ว่า ผู้นำ ณ กรุงไทเปที่ลดการเผชิญหน้ากับจีนน่าจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวันดีขึ้น แต่ไม่ว่าใครจะเป็นประธานาธิบดีในไต้หวัน สิงคโปร์ก็จะต้องรับมือกับประชาธิปไตยและเสรีภาพของสื่อที่คาดการณ์ไม่ได้ในไต้หวันอยู่ต่อไป และทำให้บางครั้งจะต้องเผชิญกับความยากลำบากในการดำเนินความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนแบบไตรภาคีระหว่างไต้หวัน จีน และสิงคโปร์

(Singapore and Taiwan – Better Days Ahead?, 2008, Jan 18)

สรุป

Hey (2003) ซึ่งศึกษาพฤติกรรมด้านนโยบายต่างประเทศของรัฐเล็ก (small state) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับสิ่งที่รัฐเล็กต้องเผชิญไว้ว่า ในทางหนึ่งรัฐเหล่านี้มักตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของระบบระหว่างประเทศที่กำหนดโดยประเทศหรือกลุ่มประเทศมหาอำนาจ แต่ในอีกทางหนึ่งผู้นำของรัฐเล็กก็พยายามต่อสู้กับข้อจำกัดโดยดำเนินนโยบายต่างประเทศตามแนวทางที่เห็นว่าจะสนองผลประโยชน์ของรัฐตน หากแต่ในที่สุดแล้วความพยายามดังกล่าวก็ไม่บรรลุผลอย่างตลอดรอดฝั่ง และมักจะลงเอยด้วยการยอมโอนอ่อนตามแรงกดดันของประเทศมหาอำนาจ (Hey, 2003, p. 192) ข้อสังเกตดังกล่าวสอดคล้องกับกรณีความสัมพันธ์พิเศษระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวันภายใต้หลักการจีนเดียวของสาธารณรัฐประชาชนจีน กล่าวคือ สิงคโปร์ตระหนักดีว่าจีนเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงของภูมิภาคเอเชียและได้ยอมรับในหลักการจีนเดียวมาตั้งแต่เมื่อจีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติใน ค.ศ. 1971 หากแต่ความจำเป็นด้านการป้องกันประเทศทำให้สิงคโปร์เริ่มมีความร่วมมือทางการทหารกับไต้หวันใน ค.ศ. 1975 โดยพยายามหลีกเลี่ยงการสร้างควมระคายเคืองให้กับจีน แต่แล้วเมื่อกระแสเรียกร้องเอกราชของไต้หวันก่อตัวขึ้นในทศวรรษ 1990 และพุ่งขึ้นสูงในทศวรรษ 2000 จนทำให้จีนไม่พอใจ ประกอบกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นระหว่างสิงคโปร์กับจีน ทำให้ในที่สุดแล้วสิงคโปร์ต้องยอมโอนอ่อนตามแรงกดดันของจีน ไม่ว่าจะเป็นการที่ลี้กวนยิวงดเว้นการเดินทาง

ไปเยือนไต้หวันเป็นเวลาหลายปี และความชะงักงันของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างสิงคโปร์กับไต้หวัน จนเมื่อความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบไต้หวันกลับมาดีขึ้นหลังการเลือกตั้งประธานาธิบดีในไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 2008 สิงคโปร์จึงสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับไต้หวันได้มากขึ้นอีกครั้ง การเมืองภายในของไต้หวันและบรรยากาศของความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบจึงถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะกำหนดทิศทางการดำเนินนโยบายของสิงคโปร์ที่เกี่ยวข้องกับไต้หวันต่อไปในอนาคต

ตารางที่ 1

มูลค่าการค้าที่สิงคโปร์ทำกับจีนช่วง ค.ศ. 1966 ถึง 1969

(หน่วย: ล้านดอลลาร์สิงคโปร์)

ปี	นำเข้า	ส่งออก	รวม
1966	266.3	134.5	400.8
1967	368.2	93.9	462.1
1968	450.9	79.6	530.5
1969	410.2	171.3	581.5

ที่มาของข้อมูล : Rau (1974, p. 289)

ตารางที่ 2

มูลค่าการค้าที่สิงคโปร์ทำกับไต้หวันและจีนช่วง ค.ศ. 1995 ถึง 2009

(หน่วย: ล้านดอลลาร์สิงคโปร์)

ค.ศ.	มูลค่าการค้ากับไต้หวัน	มูลค่าการค้ากับจีน
1995	14,073	9,640
1996	14,288	11,042
1997	16,575	14,484
1998	14,445	14,917
1999	17,017.5	16,291.6
2000	24,492	21,564
2001	20,050	22,445
2002	20,617	28,122
2003	23,275	36,915
2004	29,902	53,329
2005	34,658	67,079
2006	39,271.7	85,255.3
2007	37,076.9	91,562.9
2008	36,606.1	91,412.5
2009	31,177.5	75,710.5

ที่มาของข้อมูล: Yearbook of Statistics Singapore (2006, 2007, 2008, 2009, 2010)

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงต่างประเทศระบุ ความสัมพันธ์ไต้หวัน – สิงคโปร์แน่นแฟ้นเปลี่ยนแปลง. (27 กุมภาพันธ์ 2012). *Radio Taiwan International*. สืบค้นจากเว็บไซต์ <http://thai.rti.org.tw> เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2012.

เขียน ธีระวิทย์. (2541). *นโยบายต่างประเทศจีน*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สิทธิพล เครือรัฐติกาล และวรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2554). *ความมั่นคงของมนุษย์ในการกำหนดนโยบายของจีน: กรณีศึกษาการยินยอมให้ไต้หวันเป็นผู้สังเกตการณ์ในองค์การอนามัยโลกเมื่อ ค.ศ. 2009*. ใน เอกสารประกอบการสัมมนาในระดับชาติ เรื่อง “จีนกับความมั่นคงของมนุษย์” วันจันทร์ที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2554 ณ ห้องประชุมจุมภฏ-พันธุ์ทิพย์ ชั้น 4 อาคารประชาธิปไตย-รำไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดโดยโครงการความร่วมมือนานาชาติกับความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (HS1069A) ร่วมกับศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรัชย์ ศิริไกร. (2537). *นโยบายต่างประเทศของจีนต่อประเทศอาเซียนในยุคสังคมนิยมทันสมัยภายใต้อิทธิพลของเติ้งเสี่ยวผิง (1978 – ปัจจุบัน)*. กรุงเทพฯ: โครงการจีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

องอาจ เดชอิทธิรัตน์. (2551). *เบื้องลึกเบื้องหลังความสัมพันธ์ไทย-ไต้หวันภายใต้นโยบายจีนเดียว*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Ganesan, N. (2543). *สภาวะแวดล้อมของนโยบายต่างประเทศของสิงคโปร์ (โครีน เฟื่องเกษม, ผู้แปล)*. ใน สีดา สอนศรี (บรรณาธิการ). *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์* (พิมพ์ครั้งที่ 3, น. 183-209). กรุงเทพฯ: โครงการฝึกอบรมหลักสูตรพิเศษ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาจีน

ความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับสิงคโปร์แสดงให้เห็นว่า “การทูตที่เน้นผลในทางปฏิบัติ” ของไต้หวันตกอยู่ในความยากลำบากอีกครั้งหนึ่ง (台湾与新加坡关系的变化透

视出台“务实外交”再陷困境). (25 มีนาคม 2005). สืบค้นจากเว็บไซต์
http://www.china.com.cn/zhuanti2005/txt/2005-03/25/content_5821130.htm เมื่อวันที่
24 ธันวาคม 2012.

แถลงการณ์ร่วมว่าด้วยการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างรัฐบาลจีนและรัฐบาลสิงคโปร์ (中
国政府和新加坡政府关于建立外交关系的联合公报). (3 ตุลาคม 1990). สืบค้นจาก
เว็บไซต์ http://news.xinhuanet.com/ziliao/2002-04/17/content_361379.htm เมื่อวันที่ 31
มกราคม 2013.

ภาษาอังกฤษ

An Interview with Lee Kuan Yew. (2006, June 21). *CommonWealth*. Available from
<http://english.cw.com.tw/print.do?action=print&id=3197>. Accessed January 1, 2013.

Anti-Secession Law (Adopted at the Third Session of the 10th National People's Congress on
March 14, 2005). (2005, March 24). *Beijing Review* 48(12): 27.

Chang, D. W. & H. C. Tai. (1996, October). The Informal Diplomacy of the Republic of China,
with a Case Study of ROC's Relations with Singapore. *American Journal of Chinese
Studies* 3(2): 148-175.

Chen, J. (2002). *Foreign Policy of the New Taiwan: Pragmatic Diplomacy in Southeast Asia*.
Cheltenham: Edward Elgar.

Chen, M. (2004, September 28). Foreign Minister slams Singapore. *Taipei Times*. Available
from <http://www.taipeitimes.com/News/taiwan/print/2004/09/28/2003204697>.
Accessed December 22, 2012.

Chong, A. (2006). Singapore's Relations with Taiwan 1965-2005: From Cold War Coalition to
Friendship under Beijing's Veto. In H. K. Leong & H. K. Chung (Eds.), *Ensuring
Interests: Dynamics of China-Taiwan Relations and Southeast Asia* (pp. 177-200).
Kuala Lumpur: Institute of China Studies, University of Malaya.

Chung, O. (2011, December 1). Looking to a Tiny, Shiny Southern Star. *Taiwan Review*.
Available from <http://taiwanreview/nat.gov.tw>. Accessed December 22, 2012.

- Extract from statement by Singapore Ambassador to the United Nations, Abu Bakar bin Pawanchee, in the General Assembly, 14 October 1965. *Official Records, General Assembly, Twentieth Session, Doc. A/PV 1362.* (1968). In P. Boyce, *Malaysia and Singapore in International Diplomacy: Documents and Commentaries.* Sydney: Sydney University Press.
- Hey, J. A. K. (2003). Refining Our Understanding of Small State Foreign Policy. In J. A. K. Hey (Eds.), *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior* (pp. 185-195). London: Lynne Rienner Publishers.
- Hsu. S. (2012, July 17). Control Yuan report to remain secret. *Taipei Times.* Available from <http://www.taipeitimes.com/News/front/print/2012/07/17/2003537939>. Accessed December 12, 2012.
- Huang, J. (2000, September 25). Lee kuan Yew meets with President Chen. *Taipei Times.* Available from <http://www.taipeitimes.com/News/front/print/2000/09/25/0000054759>. Accessed December 22, 2012.
- Huxley, T. (2006). Singapore's Strategic Outlook and Defense Policy. In J. C. Liow & R. Emmers (Eds.), *Order and Security in Southeast Asia: Essays in memory of Michael Leifer* (pp. 141-160). Oxon: Routledge.
- Interview No. 1. (30 November 1985). In Chan H. C. & O. ul Haq (Eds., 2007), *S. Rajaratnam: The Prophetic and the Political* (2nd edition, pp. 469-493). Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Interview with Singapore's Lee Kuan Yew. (2005, August 8). *Spiegel.* Available from <http://www.spigel.de>. Accessed January 4, 2013.
- Jayakumar, S. (2011). *Diplomacy: A Singapore Experience.* Singapore: Straits Times Press.
- Kim, S. S. (1994). Taiwan and the International System: The Challenge of Legitimation. In R. G. Sutter & W. R. Johnson (Eds.), *Taiwan in World Affairs* (pp. 145-189). Boulder, CO: Westview Press.

Lee K. Y. (2011). *From Third World to First: Singapore and the Asian Economic Boom*. New York, NY: HarperCollins Publishers.

Lee Kuan Yew leaves after incognito Taiwan visit. (2011, April 1). *Taipei Times*. Available from <http://www.taipetimes.com/News/front/print/2011/04/01/2003499626>. Accessed December 23, 2012.

Leifer, M. (2000). *Singapore's Foreign Policy: Coping with Vulnerability*. London: Routledge.

Leifer, M. (2001). Taiwan and Southeast Asia: The Limits of Pragmatic Diplomacy. In R. L. Edmonds & S. M. Goldstein (Eds.), *Taiwan in the Twentieth Century: A Retrospective View* (pp. 173-185). Cambridge: Cambridge University Press.

Li C. (2001, January/February). China in 2000: A Year of Strategic Rethinking. *Asian Survey* 41(1): 71-90.

Nathan, S. R. (2011). *An Unexpected Journey: Path to the Presidency*. Singapore: Editions Didier Millet.

PM Lee Hsien Loong's National Day Rally Speech. (2004, Aug 22). Available from http://www.getforme.com/pressreleases/leehl_220804_nationaldayrally2004.htm. Accessed January 2, 2013.

Rau, R. L. (1974). *Singapore's Foreign Relations 1965-1972 with Emphasis on the Five Power Commonwealth Group* (Doctoral dissertation, The University of Michigan, 1974). Ann Arbor, MI: University Microfilms International.

Rodan, G. (2005, January/February). Singapore in 2004: Long-Awaited Leadership Transition. *Asian Survey* 41(1): 140-145.

Sheng L. J. (2001). *China's Dilemma: The Taiwan Issue*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Shih, H. C. (2012, July 21). Vanessa Shih insists ties with Singapore are good. *Taipei Times*. Available from <http://www.taipetimes.com/News/taiwan/print/2012/07/21/2003538279>. Accessed February 9, 2013.

- Singapore and Taiwan – Better Days Ahead?. (2008, January 18). Available from, <http://wikileaks.org/cable/2008/01/08SINGAPORE71.htm>. Accessed December 12, 2012.
- Singapore flag burned in angry protest. (2004, October 2). *Taipei Times*. Available from <http://taipeitimes.com/News/taiwan/print/2004/10/02/2003205220>. Accessed December 22, 2012.
- Singapore reported to plan free trade talks with Taiwan. (2002, September 15). *Reuters*. Available from <http://www.singapore-window.org/sw02/020915re.htm>. Accessed January 6, 2013.
- Taiwan Straits Timeline*. (2007). Available from Center for Strategic and International Studies <http://csis.org/files/media/csis/programs/taiwan/timeline/pt6.htm>. Accessed May 2, 2011.
- Taiwan unlikely to enjoy more international space, despite easing China – Taiwan tension: Lee Snr. (2008, May 9). *Channel News Asia*. <http://www.singapore-window.org/sw08/080509GN.HTM>. Accessed January 6, 2013.
- Taylor, J. (2000). *The Generalissimo's Son: Chiang Ching-kuo and the Revolutions in China and Taiwan*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wang, T. Y., W. C. Lee, & C. H. Yu. (2011). Taiwan's Expansion of International Space: opportunities and challenges. *Journal of Contemporary China* 20(69): 249-267.
- What is Total Defence. (2010, January 15). Available from <http://www.totaldefence.sg>. Accessed February 12, 2013.
- Yearbook of Statistics Singapore*. (2006). Singapore: Department of Statistics, Ministry of Trade & Industry, Republic of Singapore.
- Yearbook of Statistics Singapore*. (2007). Singapore: Department of Statistics, Ministry of Trade & Industry, Republic of Singapore.

Yearbook of Statistics Singapore. (2008). Singapore: Department of Statistics, Ministry of Trade & Industry, Republic of Singapore.

Yearbook of Statistics Singapore. (2009). Singapore: Department of Statistics, Ministry of Trade & Industry, Republic of Singapore.

Yearbook of Statistics Singapore. (2010). Singapore: Department of Statistics, Ministry of Trade & Industry, Republic of Singapore.